

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING HAR TOMONLAMA
RIVOJLANISHIDA O'YIN FAOLIYATINING ROLI

Jo'rayeva Muhayyo Abdullayevna
Holiqova Zubayda Qudratovna
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchilari

THE ROLE OF PLAY ACTIVITY IN THE COMPREHENSIVE DEVELOPMENT
OF PRESCHOOL CHILDREN

Jo'rayeva Muhayyo Abdullayevna
Holiqova Zubayda Qudratovna
Teachers of the Qashqadaryo Pedagogical College

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishida o'yin faoliyatining ahamiyati tahlil qilinadi. O'yin erta bolalik davrida yetakchi faoliyat turi sifatida qaralib, u bolalarning kognitiv, ijtimoiy, emotsional hamda jismoniy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Tadqiqotda o'yin asosidagi ta'lim bolalarda ijodkorlik, muloqot ko'nikmalari, muammolarni hal qilish qobiliyati hamda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qanday yordam berishi yoritilgan. Shuningdek, maqolada maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin faoliyatini samarali tashkil etishning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari o'yin nafaqat bolalar uchun qiziqarli mashg'ulot, balki ularning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan muhim pedagogik vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'yin faoliyati, maktabgacha yoshdagi bolalar, bolalar rivojlanishi, o'yin asosidagi ta'lim, ijodkorlik, ijtimoiy rivojlanish, kognitiv rivojlanish, erta bolalik ta'limi.

Abstract: This article examines the importance of play activity in the comprehensive development of preschool children. Play is considered a leading activity in early childhood that significantly contributes to children's cognitive, social, emotional, and physical development. The study highlights how play-based learning supports creativity, communication skills, problem-solving abilities, and independent thinking in young children. In addition, the article analyzes the pedagogical significance of organizing play activities effectively in preschool education. The findings indicate that play not only provides entertainment for children but also serves as a powerful educational tool that supports holistic child development.

Keywords: play activity, preschool children, child development, play-based learning, creativity, social development, cognitive development, early childhood education.

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bola atrof-muhitni faol o'rganadi, yangi bilim va ko'nikmalarni egallaydi hamda shaxs sifatida shakllana boshlaydi. Bolaning rivojlanishida turli faoliyat turlari muhim rol o'ynaydi, ammo ular orasida o'yin faoliyati alohida ahamiyatga ega. O'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati bo'lib, u orqali bolalar atrof-dagi dunyoni anglaydi, ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi va o'z qobiliyatlarini rivojlantiradi. Pedagogika va bolalar psixologiyasida o'yin bolalar rivojlanishining muhim

vositasi sifatida qaraladi. O'yin jarayonida bola nafaqat vaqtini mazmunli o'tkazadi, balki aqliy, jismoniy va ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

O'yin faoliyati bolalarning tabiiy ehtiyojlaridan biri bo'lib, u bolaning erkin va qiziqarli faoliyatidir. O'yin jarayonida bolalar turli rollarni bajaradilar, hayotiy vaziyatlarni tasvirlaydilar va o'z tasavvurlarini namoyon etadilar. Shu orqali ular atrofdagi ijtimoiy muhitni yaxshiroq tushuna boshlaydilar. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin faoliyati asosiy rivojlantiruvchi faoliyat hisoblanadi. O'yin faoliyatining asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, u bolalarga majburiy emas, balki qiziqarli va erkin faoliyat sifatida namoyon bo'ladi. Bola o'yin davomida mustaqil qaror qabul qiladi, yangi g'oyalarni o'ylab topadi va turli vaziyatlarga moslashishni o'rganadi. Shu sababli o'yin bolalarda mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodkorlik sifatlarini rivojlantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berishda ham o'yin faoliyati juda muhim vosita hisoblanadi. Chunki bolalar iqtisodiy tushunchalarni nazariy tarzda emas, balki o'yin orqali oson va tabiiy ravishda o'zlashtiradilar. Masalan, "do'kon", "bozor", "savdo", "kasb-hunar" kabi rolli o'yinlar orqali bolalar pul, mahsulot, mehnat, tejamkorlik va almashinuv kabi oddiy iqtisodiy tushunchalar bilan tanishadilar. Bunday o'yinlar jarayonida bolalar sotuvchi, xaridor, ishlab chiqaruvchi kabi rollarni bajaradilar. Natijada ular mehnatning qadri, mahsulot yaratish jarayoni va pulning ahamiyati haqida dastlabki tasavvurlarga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, bolalar o'yin davomida narsalarni asrash, ortiqcha sarf-xarajatlardan qochish, buyumlarni to'g'ri ishlatish kabi iqtisodiy odatlarni ham o'rganadilar.

O'yin faoliyati bolalarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirishga yordam beradi. Masalan, o'yin davomida bola qaysi mahsulotni sotib olish yoki sotmaslik haqida o'ylaydi, qanday qilib foyda olish mumkinligini tasavvur qiladi yoki mavjud resurslardan qanday foydalanish mumkinligini anglaydi. Bu esa bolalarda fikrlash, taqqoslash, tanlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, o'yin faoliyati bolalarda jamoada ishlash, o'zaro hamkorlik qilish va muloqot madaniyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Bolalar o'yin jarayonida bir-birlari bilan kelishish, rollarni taqsimlash va umumiy maqsadga erishish uchun harakat qilishni o'rganadilar. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berishda o'yin faoliyati samarali pedagogik vosita hisoblanadi. O'yin orqali bolalar iqtisodiy hayotga oid dastlabki tushunchalarni egallaydilar, tejamkorlik, mehnatsevarlik va mas'uliyat kabi muhim sifatlarni shakllantiradilar. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin faoliyatidan keng foydalanish bolalarning har tomonlama rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

O'yin jarayoni bolalarning aqliy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'yin orqali bolalar kuzatish, taqqoslash, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi tafakkur jarayonlarini rivojlantiradilar. Masalan, konstruktiv o'yinlar (kubiklardan uy qurish, shakllarni yig'ish) yoki turli mantiqiy o'yinlar bolalarda fikrlash qobiliyatini shakllantiradi hamda muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, o'yin jarayonida bolalar yangi so'zlarni o'zlashtiradilar, nutq faoliyatini faollashtiradilar va o'z fikrini aniq ifodalashni o'rganadilar. Rolli va didaktik o'yinlar bolalarning lug'at boyligini kengaytiradi, grammatik tuzilmalardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Natijada bolalarning til

va nutq rivojlanishi sezilarli darajada yaxshilanadi. O'yin davomida bolalar diqqatni jamlash, xotirada saqlash va vaziyatni tez anglash kabi aqliy jarayonlarni ham mashq qiladilar. Bu esa ularning maktab ta'limiga tayyorgarligini kuchaytiradi va o'quv faoliyatiga moslashishini osonlashtiradi.

O'yin faoliyati bolalarning ijtimoiy rivojlanishida ham muhim rol o'ynaydi. Jamoaviy o'yinlar jarayonida bolalar bir-biri bilan muloqot qiladilar, hamkorlik qilishni o'rganadilar va ijtimoiy qoidalarga rioya qilish zarurligini anglaydilar. Bu jarayon ularda ijtimoiy tajriba va madaniy xulq-atvorni shakllantiradi.

Rolli o'yinlar, masalan "oila", "shifokor", "o'qituvchi", "do'kon" kabi o'yinlar orqali bolalar turli kasb egalari va ijtimoiy rollarni bajaradilar. Bu esa ularga jamiyatdagi munosabatlar tizimini tushunishga yordam beradi, kattalar mehnatini qadrlash hissini rivojlantiradi. Shuningdek, o'yin jarayonida bolalar sabr-toqatli bo'lish, o'z navbatini kutish, kelishuvga erishish va yuzaga kelgan nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydilar. Bu ko'nikmalar bolalarning kelajakdagi ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashishida muhim ahamiyatga ega. O'yin faoliyati bolalarning nafaqat aqliy, balki ijtimoiy rivojlanishini ham har tomonlama qo'llab-quvvatlaydi va shaxs sifatida shakllanishida asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

O'yin faoliyati, ayniqsa harakatli o'yinlar, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bola harakat orqali dunyoni anglaydi, shu sababli yugurish, sakrash, emaklash, uloqtirish va turli estafeta o'yinlari uning organizmini har tomonlama rivojlantiradi.

Harakatli o'yinlar bolalarda chaqqonlik, tezkorlik, chidamlilik, kuch, egiluvchanlik va muvozanatni saqlash kabi asosiy jismoniy sifatlarni shakllantiradi. Masalan, "quvlashmachoq", "to'p o'yini", "estafeta" kabi o'yinlar bolani tez harakat qilishga, vaziyatni tez baholashga va to'g'ri qaror qabul qilishga o'rgatadi. Bunday o'yinlar mushak tizimini mustahkamlaydi, suyak va bo'g'imlarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi hamda bolaning umumiy jismoniy salomatligini yaxshilaydi. Shuningdek, harakatli o'yinlar yurak-qon tomir va nafas olish tizimining faol ishlashiga yordam beradi, bu esa bolaning organizmini chiniqtiradi. O'yin jarayonida bolalar toza havoda ko'proq harakat qilish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ularning immunitetini mustahkamlashga, charchoqni kamaytirishga va faol hayot tarziga moslashishiga yordam beradi. Shu sababli harakatli o'yinlar bolalarning sog'lom o'sishi va rivojlanishida tabiiy "jismoniy mashq" vazifasini bajaradi.

O'yin bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Chunki o'yin jarayonida bola erkin fikrlaydi, tasavvur qiladi va o'z g'oyalarini amaliy faoliyatda sinab ko'radi. Ijodiy o'yinlar, masalan sahnalashtirilgan o'yinlar, rolli o'yinlar va qurish-yasash o'yinlari bolalarda tasavvur, fantaziya va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Bola oddiy predmetlardan foydalanib, ularni boshqa maqsadda qo'llashni o'ylab topadi. Masalan, kubiklardan uy, mashina yoki ko'prik yasashi uning ijodiy tafakkurini kengaytiradi. Sahnalashtirilgan o'yinlar (ertaklarni sahnalashtirish, rollarni ijro etish) bolalarga turli obrazlarni yaratish va ularni ifodalash imkonini beradi. Bu jarayonda bolalar o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini va tasavvurlarini erkin ifoda etadilar. Natijada ularning ijodiy nutqi, ifodalash qobiliyati va estetik didi rivojlanadi. Shuningdek, o'yin bolalarda muammoga noodatiy yondashish, yangi yechimlar topish va mustaqil fikrlash

ko'nikmalarini shakllantiradi. Bola o'yinda "qanday qilib yaxshiroq qilish mumkin?" degan savolga javob izlaydi, bu esa ijodiy tafakkurni kuchaytiradi.

O'yin faoliyati nafaqat jismoniy va aqliy rivojlanishni, balki ijodiy salohiyatni ham har tomonlama shakllantiradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida o'yinlardan tizimli va maqsadli foydalanish bolalarning barkamol shaxs bo'lib shakllanishida muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, o'yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. O'yin orqali bolalar aqliy, jismoniy, ijtimoiy va ijodiy jihatdan rivojlanadilar. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish va pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin bolalar uchun nafaqat qiziqarli mashg'ulot, balki ularning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312-son qarori.
2. "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi". – Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni. – Toshkent, 2019 (yangi tahrir).
4. Hamrayeva E. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirish yo'llari. – Maktabgacha ta'lim jurnali, 2022.
5. Hamrayeva E. Tarbiyachining nutqini rivojlantirish metodikasi. – Maktabgacha ta'lim jurnali, 2021.
6. Xamidova G. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishda o'yinlarning ahamiyati. – Ta'lim, fan va innovatsiya, 2021.
7. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi, 2020–2022.
9. Shodmonova Sh. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021 (yangilangan nashr).
10. Nishanova Z., Alimuhamedova R. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
11. Elkonin D. B. O'yin psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 2020 (qayta nashr).
12. OECD (2020). Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care.